

Kompost

Du kan nemt lave dit haveaffald og grønne køkkenaffald om til færdig kompost på 1-2 år. Komposten kan bruges som jordforbedring og til at gøde planterne i haven.

FAKTA | Ajourført: torsdag d. 9. marts 2017

Af:

- formidlingschef [Kristine Virén](#)
- haveekspert, fagekspert [Jesper Carl Corfitzen](#)
- journalist [Gusta Clasen](#)
- journalist [Bernadette Hammann](#)

Indhold

Hvad er kompost?	2
Hvordan laver du kompost?	3
Sådan koldkomposterer du:	4
Sådan varmkomposterer du:	4
Kan du fremskynde nedbrydningen af haveaffald?	5
Hvad kan du smide i kompostbunken?	6
Hvad bør du ikke smide i komposten?	7
Hvad kan gå galt under komposteringen?	7
Komposten lugter grimt	7
Komposten er for tør	8
Komposten tiltrækker dræbersnegle	8
Hvilken slags kompostbeholder skal du vælge?	9
En åben kompostbeholder	9
En lukket kompostbeholder	9
Hvad skal du tænke på, når du indretter kompostpladsen?	10
Hvordan bruger du kompost i haven?	11
Sådan bruger du helt omsat kompost	11
Sådan bruger du halvt omsat kompost	12
KILDER OG HENVISNINGER	12

Mange dyr og mikroorganismer bidrager til nedbrydningen af haveaffaldet, bl.a. regnorme, snegle, bænkebidere, tusindben, ørentvister, svampe og bakterier.

Arkivfoto.

Hvad er kompost?

Kompost er nedbrudt organisk materiale. Du kan lave kompost af fx dit haveaffald, som kan bestå af findelte grene, blade og staudetoppe og af grønt køkkenaffald. Haveaffaldet bliver til kompost ved en mikrobiologisk proces, hvor mikroorganismer som svampe nedbryder det døde organiske materiale. Det organiske materiale, vi smider på kompostbunken, fx blade og grenrester, kaldes for førne.

Helt nedbrudt kompost er et mørkebrunt restprodukt, som er forholdsvis rig på kallium og fosfor, men relativt fattig på kvælstof. Når komposten kommer i forbindelse med jorden, bliver den til det, vi kalder for humus.

Den største fordel ved at beholde så meget haveaffald som muligt på egen grund er, at du kan lave en god og næringsrig kompost, som du kan lægge ud på din havejord for at forbedre jorden. Det er især jordens struktur og mikro-livet, der bliver bedre, hvis du laver jordforbedring med kompost.

Men samtidig er der andre fordele:

- Du slipper for at køre haveaffaldet på genbrugspladsen.
- Du sparer penge til gødning.

Hvordan laver du kompost?

I naturen bliver døde plantedele nedbrudt der, hvor de falder ned på jorden. I haven kan du også lade visne plantedele ligge i bedene og blive nedbrudt der. Du kan evt. klippe smågrene og plantestængler i mindre stykker. Hækafklip kan også klippes i småstykker og skubbes ind under hækken.

Jorddækket holder på fugten i jorden, og det vil efterhånden blive nedbrudt til kompost, som forbedrer jorden.

Hvis du gerne vil have en pæn og ryddelig have, kan du samle haveaffaldet i en kompostbunke eller kompostbeholder. Her kan du også kompostere dit grønne køkkenaffald. Det vil øge næringsindholdet i den færdige kompost.

Samtidig giver det dig mulighed for at anvende komposten præcis de steder i haven, hvor der er mest brug for jordforbedring.

Der findes 2 måder at kompostere på: Koldkompostering og varmkompostering.

LÆS OGSÅ: [Lav din egen flydende gødning](#)

*Hækafklip og andet haveaffald kan puttes i komposten.
Arkivfoto.*

Sådan koldkomposterer du:

- Læg et lag mindre grene og kviste i bunden af kompostbeholderen/bunken.
- Bland haveaffald og køkkenaffald godt, og læg det ovenpå.
- Du kan blive ved med at lægge nyt grønt affald på, til beholderen er fuld. Husk at blande de forskellige typer affald.
- Vand bunken godt igennem.
- Dæk evt. bunken med en presenning, så du holder på fugten, og næringsstofferne ikke bliver vasket ud, når det regner. Husk at vande bunken, hvis den er overdækket.
- Nedbrydningen går hurtigere, hvis du indimellem stikker komposten om, dvs. blander materialet eller flytter det over i en ny bunke.
- Efter 1-2 år er komposten helt omsat. Du kan også bruge den delvist omsatte kompost til jorrdække.

LÆS OGSÅ: [Sådan gøder du din have korrekt](#)

Sådan varmkomposterer du:

Varm kompostering kræver store mængder have- og køkkenaffald og en lidt større indsats, men har flere fordele end den kolde kompostering:

- Sygdomskim, skadedyr og ukrudt bliver dræbt, da kompostmaterialet bliver ca. 60 grader varmt under nedbrydningen.
- Omsætningen går hurtigere. Allerede efter 2-3 måneder har du halvt omsat kompost. Efter ½-1 år er den helt omsat.

Du skal have en stor bunke haveaffald, mindst 1 kubikmeter og gerne mere, for at kunne varmkompostere. Det er nødvendigt, for at temperaturen inde i bunken kan stige tilstrækkeligt under nedbrydningen.

Bunken skal dækkes med en presenning, et gammelt tæppe, et tykt lag halm el.lign. for at holde på varmen indeni.

Hvis du vil være helt sikker på at slå sygdomskim og ukrudt ihjel, skal bunken stikkes efter et par uger, når temperaturen inde i bunken begynder at falde. Det vil sige, at du med en greb flytter rundt på kompostmaterialet, så det yderste materiale kommer inderst og omvendt.

Vælger du varmekompostering, kan du ikke anvende kompostorme, der trives bedst ved en temperatur på omkring 25 grader. Kompostorme dør, hvis temperaturen kommer under frysepunktet eller over 28 grader.

LÆS OGSÅ: [Her kan du få gratis kompost fra genbrugspladsen](#)

Kan du fremskynde nedbrydningen af haveaffald?

*Nedbrydningen går hurtigere, hvis du tilsætter kompostorme, men det kan kun lade sig gøre, hvis du koldkomposterer.
Arkivfoto.*

Det tager normalt 1-2 år at få omdannet en bunke haveaffald til færdig kompost. Nedbrydningen går hurtigst, hvis bunken er tilpas luftig og fugtig, og hvis haveaffaldet er blandet godt.

Du kan fremskynde processen på flere måder:

- Klip haveaffaldet i mindre stykker, så intet er længere end 20-30 cm. Mindre stykker planteaffald bliver hurtigere nedbrudt.
- Bland en skovlfuld færdig kompost i en ny kompostbunke. På den måde tilsætter du nogle af de orme og mikroorganismer, som er vigtige for nedbrydningen.
- Stik kompostbunken om ved at blande kompostmaterialet med en greb. Et par gange om året er tilstrækkeligt.
- Du kan købe særlige kompostorme og komme dem i komposten. De kan dog ikke bruges ved varm kompostering, da de ikke kan tåle de høje temperaturer. Du kan købe kompostorme i nogle havecentre og på internettet. I nogle kommuner kan de også hentes gratis på genbrugspladsen.
- Når du omstikker komposten, kan du tilsætte 1 håndfuld kalk og 2 håndfulde organisk gødning.
- Dyregødning fremmer også nedbrydningen (dog ikke fra katte og hunde). Læg skiftevis 1 lag haveaffald og 1 lag dyregødning i kompostbeholderen. Kvælstoffet i gødningen giver næring til de mikroorganismer, som sørger for nedbrydningen til kompost.
- Er din kompostbunke helt død, kan du kickstarte den med en håndfuld kvælstofgødning, som du vander ud i bunken.

LÆS OGSÅ: [Kan du bruge kompost fra genbrugspladsen i køkkenhaven?](#)

Hvad kan du smide i kompostbunken?

*Alt grønt køkken- og haveaffald kan smides på kompostbunken.
Arkivfoto.*

- Visne blomster og stængler
- Afskårne blomster
- Hækafklip
- Rester fra grøntsager og frugt
- Nedfaldne blade
- Nedfaldsfrugter
- Kasserede potteplanter
- Gødning fra kaniner, høns, heste m.m.
- Kviste og grene, der er klippet i mindre stykker*
- Æggeskaller*
- Kaffefiltre med kaffe*
- Teblade og -filtre*
- Køkkenrulle*
- Appelsinskaller*

* Kan komposteres, men er relativt lang tid om at blive nedbrudt

LÆS OGSÅ: [Gødning](#)

Hvad bør du ikke smide i komposten?

- Ukrudt - især ukrudt i blomst og rødder fra flerårigt ukrudt som fx skvalderkål.*
- Syge planter, fx planter med stråleplet, meldug el.lign., og planter, der er angrebet af skadedyr.*
- Stikkende planter, fx roser, tidsler, tjørn, berberis, da de er ubehagelige at håndtere.
- Kød og rester af tilberedt mad, da det lugter og kan tiltrække rotter og ræve.
- Gødning fra katte og hunde, da den kan indeholde parasitter, som smitter mennesker.
- Skaller fra sprøjtede bananer og citrusfrugter, da sprøjtemidlerne kan hæmme nedbrydningen.
- Aske fra brændeovnen, da den indeholder mange giftige tungmetaller.
- Trykimprægneret træ og aviser og blade med tryksvæerte, da de kan indeholde giftige stoffer.

* Gælder kun for kold kompostering. Plantesygdomme som fx kålbrok, kartoffelskimmel eller rustsygdomme skal du være påpasselig med og bortskaffe angrebet plantemateriale på genbrugstationen. Genbrugsstationer laver varm kompostering. Ved varmekompostering dør de fleste plantesygdomme og skadedyr. Men det forudsætter, at temperaturer kommer op på omkring 50 grader inde i komposten.

Hvad kan gå galt under komposteringen?

Komposten lugter grimt

En kompostbunke lugter kun grimt, hvis den ikke fungerer ordentligt. Kompost bør lugte af skovbundsmuld.

Hvis kompostbunken lugter meget grimt, skyldes det, at der ikke er nok ilt inde i kompostmaterialet til nedbrydningen. I stedet begynder haveaffaldet at rådne. Hvis bunken er meget våd, går den lettere i forrådnelse.

Du kan undgå dette ved at blande haveaffaldet godt. Bland det fugtige haveaffald, fx græsafklip, blade og grøntsagsrester, godt med mere tørt og groft haveaffald som fx smågrene, kviste, tørre plantestængler og lign. På den måde kommer der mere luft ind i komposten.

Hvis det er gået galt, og bunken stinker, kan du løse problemet ved at vende hele bunken ud på jorden, blande den godt og smide den tilbage i kompostbeholderen. Du kan også blande mere tørt og groft haveaffald i, hvis bunken er meget våd.

Komposten er for tør

Komposten må ikke blive for tør, da nedbrydningen af organisk materiale så går i stå. I tørt vejr kan det derfor være nødvendigt at vande komposten. Komposten er tilpas fugtig, hvis du kan presse et par dråber vand ud af en håndfuld kompostmateriale.

Hvis komposten er dækket med en presenning el.lign., kan det være nødvendigt at vande den med 10 liter vand 1-2 gange om måneden i sommerhalvåret. Eller oftere, hvis vejret er meget varmt og tørt.

LÆS OGSÅ: [Skal jeg købe eller leje kompostkværn og fræser?](#)

En åben kompostbunke tiltrækker dræbersnegle - men så er de også lettere at bekæmpe. Arkivfoto.

Komposten tiltrækker dræbersnegle

En åben kompostbunke tiltrækker snegle, herunder dræbersnegle. Sneglene overvintrer i kompostbunken og lægger æg her. Det bør dog ikke afholde dig fra at have en kompostbunke i din have. Når dræbersneglene bliver lokket til kompostbunken, bliver det lettere for dig at bekæmpe dem. Saml sneglene sammen, og afliv dem ved at klippe eller skære dem over.

LÆS OGSÅ: [Sådan kommer du af med haveaffaldet](#)

Hvilken slags kompostbeholder skal du vælge?

Du kan kompostere i en åben beholder, en lukket beholder eller i en bunke på jorden. Under alle omstændigheder skal beholderen have åbninger i bunden, så regnorme kan komme ind til komposten, og så vand og kompostvæske kan løbe væk.

En kompostbunke

Du kan sagtens kompostere i en bunke på jorden. Så er det nemt at fylde haveaffald på bunken, og det er nemt at stikke den om. Det kan dog være en fordel at lægge fliser på din kompostplads så du ikke risikerer mosegrise og andre skadedyr.

Det er en god idé at overdække beholderen med en presenning el.lign., så bunken ikke så nemt tørrer ud, og næringsstofferne ikke bliver vasket ud, når det regner.

En åben kompostbeholder

En åben kompostbeholder fylder mindre end en kompostbunke og kan bedre passes ind i en mindre have. Der findes forskellige modeller, som du kan købe, men du kan også bygge en selv.

Der må ikke være for store mellemrum mellem brædderne i beholderens sider, da den skal kunne holde på fugten. Mellemrummet mellem brædderne bør derfor maksimalt være 0,5 cm. På den anden side skal der også kunne komme luft ind til kompostmaterialet, da ilt er nødvendig for nedbrydningen.

Det er en fordel, hvis du kan fjerne den ene side af beholderen, så det er nemt at stikke komposten om. Det er optimalt at have en stor kompostbeholder, der kan indeles i to kamre. Det gør det nemmere at stikke bunken om, ligesom det giver dig mulighed for at have to kompostbunker kørende forskudt.

Du har også brug for en ekstra beholder eller en bunke, hvor du kan samle det haveaffald, der senere skal komposteres.

Hvis du skal varmkompostere, skal beholderen mindst være 1 x 1 x 1 meter.

En lukket kompostbeholder

En lukket kompostbeholder ser pæn og ordentlig ud, og den er rottesikker. Den er normalt lavet af hård plast. Mange kommuner tilbyder borgerne en lukket kompostbeholder for at begrænse mængden af affald.

Lukkede kompostbeholdere er ofte ret små, så der er ikke plads til store mængder haveaffald.

Om sommeren går nedbrydningen i en lukket kompostbeholder hurtigt. Den lukkede beholder holder på varmen og fugten, så fx kompostorme trives. Men om vinteren kan det være svært at få komposteringen til at fungere ordentligt i en lukket beholder.

Nedbrydningen går langsommere i kulden - eller går måske helt i stå, og derfor er der større risiko for, at det våde køkkenaffald går i forrådnelse og kommer til at lugte grimt. Du kan undgå dette ved at blande køkkenaffaldet med tørt haveaffald, savsmuld, halm el.lign., så kompostmaterialet ikke bliver for vådt.

Lukkede kompostbeholdere ser pæne og ordentlige ud, men har ikke særlig stor kapacitet. Arkivfoto.

Hvis du har mulighed for det, er det en god idé at isolere beholderen, så den holder på varmen. Temperaturen har stor betydning for, hvor hurtigt nedbrydningen går.

Hvad skal du tænke på, når du indretter kompostpladsen?

Det er bedst at placere kompostbeholderen på et skyggefuldt sted i haven, så komposten ikke så let tørrer ud i varmt vejr. De fleste vil nok foretrække, at kompostpladsen er afskærmet fra resten af haven, fx med hække, buske eller et plankeværk, så den ikke skæmmer haven.

Ved kompostpladsen skal der være plads til, at du kan vende kompostbunken ud på jorden, når du skal stikke den om. Tænk også på, at det skal være let at køre en trillebør til og fra kompostpladsen.

En lukket kompostbeholder kan placeres ved siden af den almindelige affaldsbeholder tæt ved køkkendøren. Så er det nemt at lægge nyt køkkenaffald i.

LÆS OGSÅ: [Hvæpsebo gav ild i kompostbunken](#)

Hvordan bruger du kompost i haven?

Du kan vente med at bruge komposten til den er helt omsat efter 1-2 år, men når den er halvt omsat vil den også kunne være anvendelig.

*Helt omsat kan bruges som gødning i køkkenhaven.
Arkivfoto.*

Sådan bruger du helt omsat kompost

Helt omsat kompost ligner let og porøs muldjord. Helt omsat kompost kan bruges som gødning, da planterne med det samme kan optage næringsstofferne i den. Derfor bør du også kun bruge helt omsat kompost i haven om foråret. Om vinteren optager planterne ikke næringsstofferne, og mange af dem vil derfor gå tabt, fordi de vaskes væk af regnen.

Det er meget forskelligt, hvor meget næring der er i kompost. Det afhænger af, hvad du har smidt på kompostbunken. Normalt kan almindelig havekompost dække planternes behov for fosfor, kalium og kalk, mens det kan være nødvendigt at give planterne ekstra kvælstofgødning, især de meget næringskrævende og hurtigt voksende planter som grøntsager og sommerblomster. Hvis du udelukkende anvender kompost til at gøde dine planter, vil der over tid opstå kvælstofmangel, og dine planter vil langsomt få gullige blade og miste en del af deres grokraft. Kvælstof virker som brændstof på plantemotoren.

Du kan øge indholdet af kvælstof i din kompost ved at tilsætte dyregødning, fx affaldet fra høns eller anden form for staldgødning.

Som tommelfingerregel skal du lægge et lag kompost på ca. 4 cm i bedene hvert 3.-5. år eller ca. 1 cm hvert år. Hvis komposten er meget næringsrig, fx fordi den indeholder dyregødning eller større mængder grønt køkkenaffald, skal du bruge halvt så meget - altså kun ca. 0,5 cm om året. Bland evt. komposten ned i det øverste jordlag med en greb el.lign.

Du får størst gavn af din kompost, hvis du lægger det ud i det tidlige forår, hvor planterne begynder at vokse.

Under buske og træer kan du lægge et tykkere lag almindelig havekompost på op til 5 cm. Men læg ikke komposten helt op til stammen. Du kan også blande en skovfuld kompost med jorden i plantehullet, når du planter nye buske og træet.

I køkkenhaven og i bede med sommerblomster kan du blande det øverste jordlag med 4 cm havekompost, før du planter eller sår. Du bør aldrig så i ren kompost, da frøene så kan have svært ved at spire.

Ved anlæg af nye græsplæner kan du lægge 3 cm havekompost på jorden og blande den ned i det øverste jordlag. Gamle græsplæner kan få nyt liv med en topdressing af kompost og sand:

- Bland 1 del kompost med 2 dele sand.
- Strø et lag på ca. 1 cm på græsplænen om foråret.
- Fej eller riv, så blandingen ikke ligger oven på græsset og dækker det, men kommer ned mellem græsstråene.

Kompostens næringsstoffer udvaskes ikke meget om vinteren, så du kan sagtens sprede halvt omsat kompost om efteråret. Arkivfoto.

Sådan bruger du halvt omsat kompost

Halvt omsat kompost er mere grov, lugter lidt surt og indeholder stadig rester af ikke helt omsatte plantedele.

Halvt omsat kompost kan du lægge ud i bedene oven på jorden. Her formulerer komposten efterhånden helt, og næringsstofferne bliver samtidig frigivet, så planterne kan optage dem. Halvt omsat kompost forbedrer også jordens struktur og holder på fugten i jorden.

Du kan godt lægge halvt omsat kompost ud i bedene om efteråret. Der er nemlig ikke særlig stor risiko for, at næringsstoffer udvaskes i løbet af vinteren. Næringsstofferne er bundet i komposten og bliver først frigivet, når temperaturen stiger i foråret, og der kommer gang i nedbrydningen igen.

Oprindeligt publiceret d. 31. august 2009, senest ajourført d. 9. marts 2017

KILDER OG HENVISNINGER

KILDER:

- Haveselskabet.dk
- Miljoeogsundhed.dk
- Vejen Kommune
- "Den danske havebog" | Rie Post, Lulu Jacobsen, Jens Thejsen og John Norrie | Gyldendal 2008

HENVISNINGER:

- [Læs mere om kompostfremstilling på Havenyt.dk](#)
- [Læs mere om koldkompostering på Dr.dk/have](#)